

№2

MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR

ILMIY ELEKTRON JURNALI

**ISSN: 2181-3965
VOLUME 5
TOSHKENT 2026**

“MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR” ILMIY ELEKTRON JURNALI TAHRIRIYAT KENGASHI RAISI

To‘lqin Zakirovich Teshabayev – tahririyat kengashi raisi. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI

Mehmonov Sultonali Umaraliyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘quv ishlari bo‘yicha birinchi prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abdurahmanova Gulnora Qalandarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Karimova Komila Daniyarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Yoshlar masalalari va ma‘naviy-marifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Hududiy ta‘lim masalalari va markazlar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sindarov Sherzod Egamberdiyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Infratuzilmalarni rivojlantirish va iqtisod ishlari bo‘yicha prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Saparov Aktam Jo‘rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori

Islamkulov Alimnazar Xudjamuratovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Pardayev Abdunabi Xoliqovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Kuziyev Islomjon Ne‘matovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Baymurotov Tursunbay Maxkambayevich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Omonov Akrom Abdinazarovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Qongratbay Avezimbetovich – texnika fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Jumayev Nodir Xosiyatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi deputati

Haydarov Nizomiddin Hamroyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Raviprakash G. Dani – Xalqaro ta‘lim konsultanti, professor (AQSH)

Bagautdinova Nailya Gumerovna – Qozon federal universiteti Boshqaruv, iqtisodiyot va moliya instituti direktori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Rossiya Federatsiyasi)

Sharifzoda Mu‘min Mashokir – Tojik davlat huquq, biznes va siyosat instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Tojikiston Respublikasi)

Maley Elena Borisovna – Polotsk davlat universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent (Belarus Respublikasi)

Asif Mahbub Karim – Malayziya Menejment va tadbirkorlik universiteti professori (Malayziya qirolligi)

Piter Xayk – Yevropa amaliy fanlar va menejment instituti ilmiy ishlar bo'yicha prorektori (Chexiya Respublikasi)

Yavuz Demirel – Kastamonu universiteti professori (Turkiya Respublikasi)

Jo'rayev Abdug'affor Safarovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ismanov Ibroxim Nabiyeovich – Farg'ona politexnika instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xayriddinov Azamat Botirovich – Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti prorektori iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tashnazarov Samiddin Nizamovich – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nurmanov Ulug'bek Anorbayevich - Bank-moliya akademiyasi “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasi professori, iqtisodiyot fanlari doktori

Yakubova Nargiz Tursunbayevna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Mamatov Baxadir Safaraliyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qiyosov Sherzod Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Urazaliyev Kamoliddin Tajikulovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

JURNAL TAHRIRIYATI

Saparov Aktam Jo'rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori, dotsent

Avlokulov Anvar Ziyadullayevich – ilmiy muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Aliqulov Mehmonali Salohiddin o'g'li – mas'ul muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Buxorova Moxira Samandarovna – muharrir

O'zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 364-son qarori bilan “Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari yuzasidan assosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali
23.11.2022-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №R-566966 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №049864

MUNDARIJA		
Akobirova Nodira Najmiddin qizi	Biznes subyektlarini tasniflash tizimida kuzatiladigan asosiy institutsional muammolar	8
Ashirova Aziza Zarif qizi, Chinqulov Qahramon Ravshanovich	Qimmatli qog'ozlar bozorining rivojlanish tendensiyalari: mavjud muammolar va ularni hal qilish yo'llari	15
Dexkanova Nargiza Sharifovna	Sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatining nazariy jihatlar	22
Rustamov Maqsd Suvonqulovich, Normatov Muslimbek No'rbo'ta o'g'li	O'zbekistonda naqd pulsiz hisob-kitoblarni va to'lov tizimi: rivojlanishi va istiqbollari	28
Mamatkulov Baxtiyor Xalmuradovich	O'zbekiston respublikasi aholisining hayotiy darajasi va sifatini statistik ko'rsatkichlar orqali tahlil qilish	35
Туляганова Шахноза Самукджановна	Цифровизация и инновационные банковские продукты в эпоху цифровой экономики	42
Alimov Umid Xamid o'g'li, Rustamov Maqsd Suvonqulovich	Iqtisodiyotda yetakchi mamlakatlar tajribasida tijorat banklari biznes ekotizimi rivojlanish bosqichlari	48
Teshaboyeva Mohigul Eldorjon qizi	Ishlab chiqarish tannarxining moliyaviy natijalarga ta'sirini baholash uslublari (gilam ishlab chiqarish korxonalari misolida)	55
Ibodullayev Shohboz To'liqin o'g'li	Tijorat banklarida kredit riski va uning bank likvidligiga ta'siri	61
Toshniyozov SHERALI Kamoliddinovich	Blockchain texnologiyasi asosida moliyaviy tranzaksiyalarni nazorat qilish: DLT arxitekturasini, smart-kontraktlar va O'zbekiston amaliyoti	68
G'aybullayeva Zilola Rahmatullayevna, Abduxalilov Sardor Abdullo o'g'li	Tijorat banklar faoliyatini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligi	79
O'ktamova Nozima Narzulla qizi	Tijorat banklari aktivlarini diversifikatsiyasini rivojlantirish yo'nalishlari	85
Ochilova Ibodat G'ulom qizi	Moliyaviy risklarni aniqlash, baholash va bartaraf etishning ekonometriya asosidagi yondashuvi: empirik tahlil va omillar modeli	91
Umariy Muxriddin Xusniddin o'g'li	Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini tavsiflovchi ko'rsatkichlarni ekonometrik modellashtirish	99
Oybekov Shohjahon Akmal o'g'li	Dual ta'lim asosida oliy ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini moliyalashtirish istiqbollari	104
Madaminov G'ayrat Madiyarovich	AQSH harbiy xizmatchilarini moddiy rag'batlantirish tizimining metodologik asoslar va iqtisodiy samaradorligi	110
Arifjanova YAYRAXON Usmonxo'jayevna	O'zbekiston korporativ emitentlarining xalqaro obligatsiyalari muomilasi	117
Хожиева Гулнора Хабибуллаевна	Консолидациялашган молиявий ҳисобот аудитини ташкил этишининг норматив-ҳуқуқий асослари	124
Roza Khudaybergenova	The role of tax policy in enhancing the attractiveness of the investment climate	131
Tashmatova Rano Gaibovna, Qodirov Nurhayot Normuhammad o'g'li	Markaziy bank raqamli valyutasining xalqaro to'lovlar tizimidagi o'rni: transchejaraviy operatsiyalarni optimallashtirish	137
Abdinazarov Akbar Baxriddin o'g'li, Khudayarov Makhmasaid, Sherkuziyev Mamadiyar	Infra qizil spektrometrik o'lchovlarni metodika va ishlash tamoyillari	145
Davronova Feruza Rahmonovna, Olimova Mehrangiz Feruzovna	Qishloq xo'jaligining raqamli transformatsiyasi: texnologiyalar agrar iqtisodiyotni qanday o'zgartirmoqda	154
Qilichev Sanjarbek Javlonbek o'g'li	Sug'urta kompaniyalarida investitsion faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari	160
Boymurodova Lobar Tursunboy kizi	Insurance relations: nature and boundaries	165
Абдуллаев Шавкат Насриддинович	Яширин иқтисодиётнинг иқтисодий хавфсизликка таъсири ва ижтимоий оқибатлари	179
Айматова Фарида Хуразовна	Роль ESG-факторов на финансовую устойчивость и инвестиционную привлекательность университетов	186
Shoaxmedova Nozima Xayrullayevna	Xalqaro tajribalar asosida kripto sanoati faoliyati tahlili va ularning ishlash prinsiplari	193
Одинаев Равзатилло Асатуллоевич	Технологик ривожланиш қонуниятлари иқтисодиётдаги таркибий тузилмaviy такомиллаштиришлар асоси сифатида	199

Ахмедов Хасанжон Мухамadowич	Миллий иктисодиётнинг институционал таркибий тузилмаси ва уни такомиллашуви	206
Abduraxmonova Munisa Axat qizi	Aloqa va axborot xizmatlarini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari va ularning nazariy yondashuvlari	215
Abdullaeva Madina Bahadirova, Muyassar Umarkhodjaeva Ganievna	Evolution of organizational culture in industrial enterprises in the context of digital transformation	220
Mexmonaliyev Ulug'bek Erkinjon o'g'li	Aksiyadorlik jamiyatlarida firibgarlikni aniqlash va oldini olishda ichki nazorat tizimining o'rni	228
Ирмухамедова Муслима Дилшадовна	Особенности инвестиций в акции эмитентов в условиях формирования фондового рынка Узбекистана	236
Srajidinova Nodira Shavkatovna	Mintaqaviy sanoat siyosatini takomillashtirish va iqtisodiy o'sishni prognozlash mexanizmlari	243
Ergasheva Ma'mura Farxodovna	Investitsiyalarning tarkibiy dinamikasi va ularning iqtisodiy o'sishga ta'sirini korrelyatsion-regression tahlil qilish	248
Muxtorova Zarina Abduxalil qizi	Migratsiyaning bandlik va ishsizlik darajasiga ta'siri	259
Abdukaxxorova Durdona Ixomovna, Hakimova Muhabbat Fayziyevna	Factors of sustainable development of the education system in the context of digital transformation	264
Маннапова Раъно Абборовна, Хамиджонов Бобиржон Анваржон ўғли	Бюджет ташкилотларида маблағлардан самарали фойдаланишда ички аудитни рақамлаштириш	270
Zaynalov Jahongir Rasulovich, Abdullayeva Sadokat Shonazarovna, Nurmuhamedov Abbos Mamadalievich	Kichik moliyaviy institutlar va ularning sanoati rivojlangan mamlakatlardagi faoliyat yuritish xususiyatlari	276
Мамбетсапаев Курбанияз Айниязович	Развитие социальной инфраструктуры и качество жизни населения: анализ в разрезе регионов Узбекистана за 2012–2024 годы	282
Suyunova Zuxra Bahodir qizi, Fayzullayev Jonibek Alisherovich	Korporativ boshqaruvda auditning roli va ahamiyati	287
Жиянова Наргиза Эсанбоевна, Курбаниязова Диана Даутибаевна	Современное состояние фондового рынка Республики Узбекистан: институциональный и аналитический аспект	294
Tojiyev Javlonbek Rustamovich, Otaxonova Maftunaxon Tulkinbekovna, Bekmuratov Samariddin Shamuratovich	Kichik biznesda raqamli marketing: O'zbekiston sharoitida samaradorlik va integratsiya modellari	305
Iboyev Saxiddin Mansurovich	Ta'lim tizimini moliyalashtirishning zamonaviy modellari	314
Ismoilova Feruza Kubaymurodovna, Bozorov Sardor Ilhom o'g'li	Ta'lim xizmatlari bozorida universitetning raqobatbardoshligini baholash va uni yaxshilash strategiyasini tanlash	322
Xolbekov Shoxsuvor Ochilovich, Ochilov Orifjon Shohsuvor o'g'li	Kambag'allik darajasini pasaytirishning ba'zi iqtisodiy omillari. (Qashqadaryo viloyati misolida)	328
Жунайдуллаев Мелс Аслиддин ўғли	Индивидуал спортчиларни тайёрлаш тизимини бошқариш амалиётига бағишланган илмий назарияларнинг гуруҳланиши	334
Ne'matova Moxinur Farxod qizi	Maxsulotlarni sotish va xizmatlar ko'rsatishda marketing siyosatini internet tarmog'i yordamida takomillashtirish istiqbollari	340
Султонмуродов Бобир Баходирович, Абдуллоев Фуркат Олимджонович	Риск инвестиций в исламском финансировании	346
Xasanov Sardor Xazratkulovich	O'zbekiston tijorat banklarida kredit risklarini boshqarish tizimi: institutsional asoslar va amaliy samaradorlik tahlili	352
Tursunkulova Gulchiroy Burxonovna	O'zbekistonda ekologik audit tizimining rivojlanishi	360
Xomitov Komiljon Zoitovich	Rieltorlik faoliyatini tartibga solishning xorij va O'zbekiston tajribasi tahlili	365
Usmanova Muslimaxon Abdusalomxo'ja qizi	O'zbekiston respublikasi tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini oshirishda depozit va kreditlarning ulushi va ahamiyati	373
Qodirov Bahodir Qudratovich	O'zbekistonda bevosita va bilvosita soliqqa tortish darajalarini tarixiy shakllanishi	378

Адилова Гульмира Шамшетдиновна	Корпоратив лойиха бошқарувининг назарий асослари	385
Muminova Parvina Ilhom qizi	Jahon amaliyotida bank majburiyatlari hisobini yuritishda MREL va TLAC iqtisodiy tushunchalar tasnifi ahamiyati	393
Озод Улугбекович Мавлонов	Систематический обзор литературы по корпоративным конфликтам в государственных предприятиях	398
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Xurramov Azamat Fayzullaevich	Qishloq xo'jaligi maxsulotlari eksportini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning xorijiy davlatlar tajribasi	405
Adilova Zohida Ikromjonovna	Bugungi kunda banklar tomonidan aholi to'lov qobiliyatini ta'minlashdagi muammolar	413
Sultanova Gavkhar Karimovna, Muysinova Mushtariy Azamat qizi	Innovation and export diversification: a comparative analysis of South Korea, China and Singapore experience	420
Муминходжаева Дилноза Рамизовна	Учет доходов и анализ финансовых результатов в условиях перехода на МСФО	427
Mamatqulov Avazbek Axmadaliyevich	O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida ichki auditni huquqiy-me'yoriy tartibga solish	433
Narzullayev Elmurod Shuxrat o'g'li	Chiqindilarni qayta ishlash tizimini rivojlantirishda davlat siyosati va iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlari	441
Kuvondikov Ravshan Qushaqovich	Analysis of the effectiveness of investments attracted to the regions: modern approaches	447
Suvpo'latov Ozodjon Alijon o'g'li	Aholining tadbirkorlik salohiyatini rivojlantirish barqaror iqtisodiy o'sishning muhim omili sifatida	453
Рахимов Матназар Юсупович	Иқтисодий ночорлик(бонкротлик), тўловга қобилятсизликни баҳолашдаги муаммолари жиҳатлар	459
Ли Ирина Валентиновна	Развитие интеллектуальной таможни на основе цифровой трансформации: модель управления проектами и система управления рисками	466
Yangiboyev Dilshod G'ulomovich, Nuriddinova Nilufar	Iqtisodiyotga raqamli iqtisodiyotni joriy etishning istiqbollari	475
Murodov Jahongir Choriyevich	O'zbekiston Respublikasi fermer xo'jaliklarida qo'shilgan qiymat zanjiri samaradorligini statistik baholash metodologiyasini takomillashtirish	481
Гулямова Асия Нурутдинова	Цифровая трансформация финансового сектора: глобальные тренды и национальные особенности	486
Baymuratov Tursunbay Maxkambayevich	Risk komponentlari: umumiylik va o'ziga xoslik	492
Ismatillayeva Mehrinoz Fozilovna	Korxonaning strategik boshqaruv tizimida bozor va narx strategiyalarini shakllantirish va samaradorligini baholash	505
Saidova Sevaraxon Abdumo'min qizi	Xalqaro audit standartlari asosida auditorlik tekshiruvini rejalashtirish jarayonlarining kompleks metodikasini takomillashtirish	512
Inoyatov Mardonbek Mo'min o'g'li	Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy tadqiqot loyihalari va tijoratlashtirish faoliyati buxgalteriya hisobi va ichki auditing nazariy masalalari	518
Нуралиев Бехзод Бахтиёр ўғли	Молиявий инструментларнинг иқтисодий мазмуни, таснифи ва уларнинг ўзига хос хусусиятлари	524
Turabova Shaxnoza Taxirovna	Tijorat banklarida kredit skoringini takomillashtirishda big data va mashinaviy o'qitish texnologiyalarining roli	531
Narzullayeva Xilola Abdukamilovna	O'zbekiston iqtisodiyotga xorijiy investitsiya va kreditlarni jalb qilish va moliyalashtirish	539
Majidov Amirxon Abdumalik o'g'li	Ko'chmas mulklarni garov ta'minoti sifatida baholashni takomillashtirish	550
Abdullayev Axrorjon Axadjon o'g'li	O'zbekiston uchun JSTga a'zo davlatlarda kichik biznes rivojlanishi tajribasi: qiyosiy tahlil (Xitoy, Vetnam, Qozog'iston misolida)	560
Xushvoqov Azizbek Sirojiddinovich	Investitsiyaviy muhit jozibadorligini oshirish bilan bog'liq muammolar	570
Ismoilov Asadbek Abdusamat o'g'li, Bababekova Zebo Baxtiyor qizi	Davlat auditi tizimini raqamlashtirish va xalqaro standartlar asosida isloh qilish: O'zbekiston tajribasi va istiqbollari	578
Yovkochev Sherzod Shukhratovich	Modern mechanisms for enhancing the methodology of monitoring the effectiveness of cooperation with international financial institutions	587
Умаралиев Санжар Султоналиевич	Хорижий инвестицияларни жалб этишнинг молиявий механизмларини шакллантиришнинг назарий асослари	593
Umarov Baxrom Boxodir o'g'li	Investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishning ilg'or xorij tajribalari	600

Ташматова Алишеровна	Мухтабар	Қишлоқ хўжалигининг барқарор ривожланишини инвестициялаш бўйича хориж тажрибаси ва ундан Ўзбекистон амалиётида фойдаланиш имкониятлари	610
Abdullayev Dilmurod Aliyar o'g'li		Iqtisodiyotning raqobatbardoshligini ta'minlashda bevosita soliqqa tortish ma'muriyatchiligini takomillashtirish yo'nalishlari	620
Aminov Farrux Farxadovich		O'zbekistonda innovatsion loyihalarni moliyalashtirish mexanizmini takomillashtirish istiqbollari	627
Yusupov Ahmadbek Tajiyevich Mehmonov Umaraliyevich	Sultonali	Asosiy kapitalga investitsiyalarni moliyalashtirishni takomillashtirish	637
Rajabova Malika Nuriddin kizi		The institutional quality and Foreign Direct Investment inflows in Central Asian Countries	645
Saidov Iskandarbekovich	Sardorbek	Likvidlikni boshqarishning zamonaviy usullari va inflyatsion jarayonlar	654
Mamadjanov Farrux Gayratovich		O'zbekiston bank-moliya tizimida kapital oqimlarini barqarorlashtirishning institutsional asoslari	663
Khakimov Doston		Intrinsic versus market-based valuation approaches in pharmaceutical equity research: evidence from Novartis AG	672
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi		Aksiya qiymatini baholashning nazariy va amaliy asoslari	680
Zokirova Feruza Farxod qizi		Aholi jamg'armalarini investitsiya faoliyatiga jalb qilishning nazariy va amaliy asoslari	686
Байдарова Сабина Бахтияровна		Влияние глобализации на экономику развивающихся стран на примере Узбекистана, Индии и Китая	693
Gafurova Umida Fatixovna		Korxonalar investitsion va innovatsion faoliyati samaradorligini oshirishning fiskal-institutsional mexanizmlari	700
Aliyeva Nodiraxon Abdumalikovna		Ipakchilik korxonalarda innovatsion faoliyatni boshqarishda iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish	709
Tilakov Navruz Maxmudovich		Kichik biznes subyektlarining investitsion faoliyatini moliyalashtirishning joriy holati va o'zgarish tendensiyalari tahlili	715
Fozilchayev Shuhratjon Qobiljon o'g'li		Eksportga yo'naltirilgan korxonalarda valyuta risklarini xedjerlash (sug'urtalash) mexanizmlarini takomillashtirish	725
Насиров Эгамкул Исмаилович		Бюджет харажатларининг иқлим ўзгаришларига таъсирини таснифлашнинг методологик жиҳатлари	731
Umarov Zafar Absamatovich		Banklarda kreditlar buxgalteriya hisobini MHXS (IFRS) 9 «Moliyaviy vositalar»ni qo'llash asosida takomillashtirish	738
Yo'ldashev Xushniddbek Soyibjon o'g'li		Nodavlat oliy ta'lim muassasalari dividend siyosati samaradorligini oshirish yo'llari	747
Абдураимова Ахматовна	Мафтунахон	Аудиторлик текширувлари жараёнида суғурта ташкилотларида суғурта фирибгарлигига мойиллик борлигини аниқлаш методологияси	753
Абидов Мансур Илхомжонович		Молиявий назоратни ташкил этишнинг хорижий тажрибаси ва ундан Ўзбекистон амалиётида фойдаланиш истикболлари	759
Safarova Nodira Ashuraliyevna		Barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda yashil soliqlarning roli	765
Rabimqulov Murtozayevich	Sherzod	Farmatsevtika sanoatida investitsiyalar hisobiga yangi o'sish nuqtalarini aniqlash	772
Xaydarova Charos Nizomiddin qizi		O'zbekistonda davlat-xususiy sheriklik loyihalarini moliyalashtirishda xatarlarni boshqarish mexanizmlari	781
Utanov Bunyod Kuvandikovich		Agrar soha samaradorligini k-means klasterlash usuli asosida statistik baholash	792
Aminova Nilufar Umarboy qizi		O'zbekiston bank tizimida islomiy moliyalashtirish mexanizmlarini joriy etish masalalari	798
Narkuziyev Anvar Rustamovich		Davlat qarzi va inflyatsiya o'zaro ta'sirining xalqaro tajribasi	808
Sattorov Ixtiyor Ochilovich, Karimov Shohruh Yo'ldoshali o'g'li		Islom moliyasi rivojlanishi sharoitida risklarni boshqarish hamda makroiqtisodiy dividendlarini oshirish yo'nalishlari	815
G'afurov Olimjon G'olib o'g'li		Markaziy bankning mustaqilligi va kommunikatsiya siyosati: milliy valyuta barqarorligini ta'minlash bo'yicha nazariy konsepsiyalar	823
Ergashev Azizxon Avazxon o'g'li		Tijorat banklarida moliyaviy xizmatlar samaradorligini kompleks baholash va oshirish metodologiyasi	831

TIJORAT BANKLARIDA MOLIYAVIY XIZMATLAR SAMARADORLIGINI KOMPLEKS BAHOLASH VA OSHIRISH METODOLOGIYASI

Ergashev Azizxon Avazxon o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti (TDIU)

mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada tijorat banklarida moliyaviy xizmatlar samaradorligini kompleks baholash va oshirish metodologiyasi tadqiq etilgan. Moliyaviy xizmatlar samaradorligini aniqlashda bank faoliyatining moliyaviy, operatsion, texnologik va mijozlar bilan bog'liq ko'rsatkichlarini tizimli ravishda baholashga alohida e'tibor qaratilgan. Tadqiqotda moliyaviy xizmatlar hajmi, daromadliligi, rentabelligi, operatsion xarajatlar, xizmat ko'rsatish tezligi, mijozlar qoniqishi, raqamli xizmatlardan foydalanish darajasi hamda xizmatlar portfelining diversifikatsiyasi asosiy baholash mezonlari sifatida belgilangan. Shuningdek, mazkur ko'rsatkichlarni umumlashtirish asosida tijorat banklarining moliyaviy xizmatlar samaradorligini kompleks baholash imkonini beruvchi metodologik yondashuv taklif etilgan.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, moliyaviy xizmatlar, samaradorlik, kompleks baholash, metodologiya, baholash ko'rsatkichlari, bank daromadliligi, xizmatlar sifati, raqamli xizmatlar, mijozlar qoniqishi.

МЕТОДОЛОГИЯ КОМПЛЕКСНОЙ ОЦЕНКИ И ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФИНАНСОВЫХ УСЛУГ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ

Эргашев Азизхон Авазхон ўғли

Независимый исследователь

Ташкентского государственного

экономического университета (ТГЭУ)

Аннотация. В данной статье исследована методология комплексной оценки и повышения эффективности финансовых услуг в коммерческих банках. При определении эффективности финансовых услуг особое внимание уделено системной оценке финансовых, операционных, технологических показателей деятельности банков, а также показателей, связанных с клиентами. В исследовании в качестве основных критериев оценки определены объем финансовых услуг, доходность, рентабельность, операционные расходы, скорость обслуживания, удовлетворенность клиентов, уровень использования цифровых услуг и диверсификация портфеля услуг. Также на основе обобщения указанных показателей предложен методологический подход, позволяющий осуществлять комплексную оценку эффективности финансовых услуг коммерческих банков.

Ключевые слова: коммерческие банки, финансовые услуги, эффективность, комплексная оценка, методология, показатели оценки, доходность банков, качество услуг, цифровые услуги, удовлетворенность клиентов.

METHODOLOGY FOR COMPREHENSIVE ASSESSMENT AND IMPROVEMENT OF THE EFFICIENCY OF FINANCIAL SERVICES IN COMMERCIAL BANKS

Ergashev Azizxon Avazkhon ugli

Independent Researcher at

Tashkent State

University of Economics (TSUE)

Abstract. This article examines a methodology for the comprehensive assessment and improvement of the efficiency of financial services in commercial banks. Particular attention is paid to the systematic assessment of financial, operational, technological, and customer-related

indicators of banking activities when determining the efficiency of financial services. The study identifies the volume of financial services, profitability, return, operating expenses, service delivery speed, customer satisfaction, the level of digital service usage, and diversification of the service portfolio as the main assessment criteria. In addition, based on the aggregation of these indicators, a methodological approach is proposed that enables a comprehensive assessment of the efficiency of financial services provided by commercial banks.

Keywords: commercial banks, financial services, efficiency, comprehensive assessment, methodology, assessment indicators, bank profitability, service quality, digital services, customer satisfaction.

Kirish.

Tijorat banklarida moliyaviy xizmatlar samaradorligini oshirish zamonaviy bank tizimining barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim omillardan biridir. Moliyaviy xizmatlar bozorida raqobatning kuchayishi, mijozlar talabining o'zgarishi va raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi banklardan xizmatlarni nafaqat kengaytirish, balki ularning iqtisodiy va amaliy samaradorligini muntazam baholab borishni talab etmoqda. Moliyaviy xizmatlar samaradorligi bankning daromadliligi va rentabelligi bilan bir qatorda xizmatlar sifati, operatsion xarajatlar, mijozlar qoniqishi, xizmat ko'rsatish tezligi, raqamli xizmatlardan foydalanish darajasi va moliyaviy xizmatlar portfelinig diversifikatsiyasi orqali ham namoyon bo'ladi. Shu sababli mazkur ko'rsatkichlarni alohida emas, balki yagona tizim asosida kompleks baholash muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Tijorat banklarida moliyaviy xizmatlar samaradorligini kompleks baholash metodologiyasini shakllantirishda moliyaviy, operatsion, texnologik va mijozlarga oid ko'rsatkichlarning o'zaro bog'liqligini hisobga olish zarur. Bunda integral baholash, reytinglash, ekonometrik modellashtirish va ko'p mezonli tahlil kabi zamonaviy usullardan foydalanish bank xizmatlarining real samaradorligini aniqlash imkonini beradi. Ayniqsa, raqamli bank xizmatlarining kengayishi natijasida xizmat ko'rsatish xarajatlarini kamaytirish, operatsiyalar tezligini oshirish va mijozlar bazasini kengaytirish imkoniyatlari ortmoqda. Shu bilan birga, kibexavfsizlik, operatsion risklar va ma'lumotlarni himoya qilish bilan bog'liq omillarni ham baholash metodologiyasiga kiritish talab etiladi. Mazkur tadqiqotda tijorat banklarida moliyaviy xizmatlar samaradorligini kompleks baholashning metodologik asoslari ishlab chiqilib, samaradorlikni oshirishning ustuvor yo'nalishlari asoslanadi.

Bank tizimi asosiy ko'rsatkichlarining 2020–2025-yillardagi dinamikasi

2020–2025-yillarda O'zbekiston bank tizimining asosiy ko'rsatkichlari nominal jihatdan sezilarli kengaygan, biroq ularning YaIMga nisbati ayrim holatlarda pasaygan. Markaziy bank ma'lumotlarida ham so'nggi yillarda bank aktivlari, kredit portfeli va depozitlar hajmining o'sishi qayd etilgan

1-jadval

**Bank tizimi asosiy ko'rsatkichlarining 2020-2025-yillarda o'zgarishi dinamikasi, mlrd.
so'mda (1-yanvar holatiga)**

Ko'rsatkichlar	2020	2022	2023	2024	2025
YaIM	668038	820537	995573	1204485,4	1454573,9
Aktivlar	366121	444922	556746	652157,1	769330,4
Aktivlarning YaIMga nisbati, foizda	54,8 %	54,2 %	55,9 %	54,1 %	52,9 %
Kreditlar	276975	326386	390049	471406	533121,2
Kreditlarning YaIMga nisbati, foizda	41,5 %	39,8 %	39,2 %	39,5 %	36,7 %
Kapital	58351	70918	79565	97079	114792,4
Bank kapitalining YaIMga nisbati, foizda	8,7 %	8,6 %	8,0 %	8,1 %	7,9 %
Depozitlar	114747	156190	216738	241687	308692,3
Depozitlarning YaIMga nisbati, foizda	17,2 %	19,0 %	21,8 %	20,3 %	21,2 %

Aktivlar 2020-yildagi 366 121 mlrd so'mdan 2025-yilda 769 330,4 mlrd so'mga yetib,

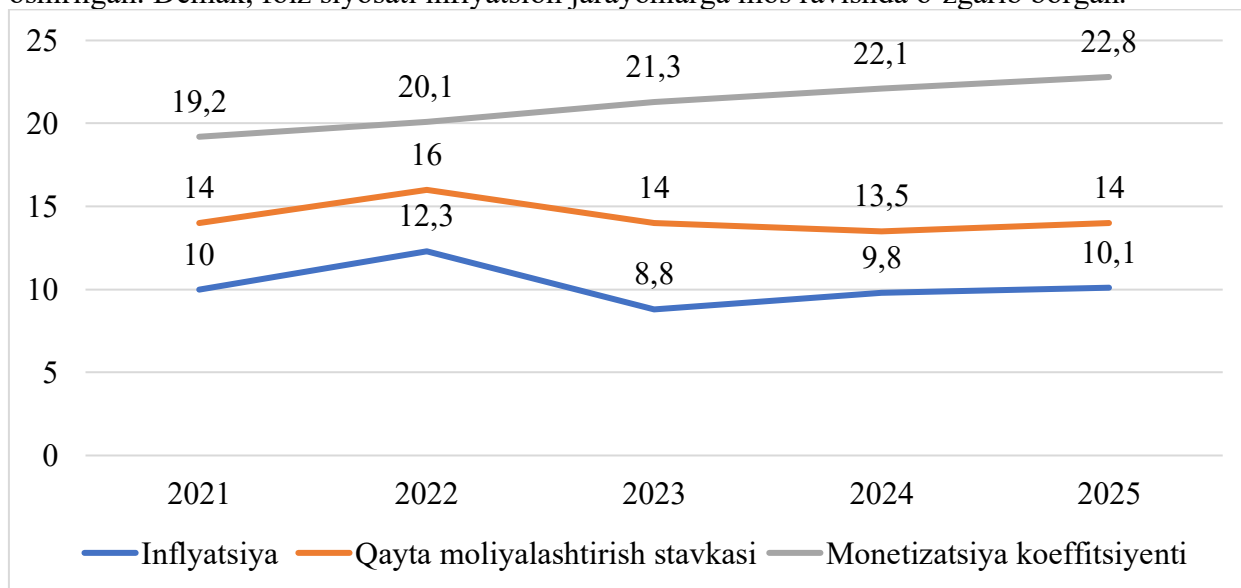
qariyb 2,1 baravar oshgan. Biroq aktivlarning YaIMga nisbati 54,8 foizdan 52,9 foizgacha kamaygan. Bu bank aktivlari tez sur’atda o’sgan bo’lsa-da, iqtisodiyotning nominal hajmi undan yuqoriroq sur’atda kengayganini ko’rsatadi.

Kreditlar hajmi 276 975 mlrd so‘mdan 533 121,2 mlrd so‘mgacha, ya’ni qariyb 92,5 foizga oshgan. Shu bilan birga, kreditlarning YaIMga nisbati 41,5 foizdan 36,7 foizgacha pasaygan. Demak, kreditlash hajmi sezilarli kengaygan, ammo kreditlarning iqtisodiyot hajmiga nisbatan ulushi qisqargan. 2025-yilda ham bank tizimida kredit portfeli o’sishda davom etgani Markaziy bank statistikalarida ko’rsatilgan.

Bank kapitali 58 351 mlrd so‘mdan 114 792,4 mlrd so‘mgacha oshib, deyarli 2 baravar ko‘paygan. Biroq kapitalning YaIMga nisbati 8,7 foizdan 7,9 foizgacha tushgan. Bu kapitalning mutlaq hajmi oshgan bo’lsa-da, iqtisodiyot hajmining kengayishi kapital o’sishidan tezroq kechganini anglatadi. Eng yuqori o’sish depozitlarda kuzatilgan. Ular 114 747 mlrd so‘mdan 308 692,3 mlrd so‘mgacha oshib, 2,7 baravarga ko‘paygan. Depozitlarning YaIMga nisbati esa 17,2 foizdan 21,2 foizgacha ko‘tarilgan. Bu banklarning resurs bazasi mustahkamlanayotganini va aholining hamda xo‘jalik yurituvchi subyektlarning bank tizimiga jalb qilinayotgan mablag‘lari ortayotganini ko’rsatadi. Markaziy bankning moliyaviy barqarorlik sharhida ham depozitlarning banklar passividagi ulushi ortib borayotgani qayd etilgan.

Umumiy xulosa: 2020–2025-yillarda O‘zbekiston bank tizimi miqyos jihatidan sezilarli kengaygan. Aktivlar 2,1 baravar, kreditlar 1,9 baravar, kapital qariyb 2 baravar, depozitlar esa 2,7 baravar oshgan. Biroq aktivlar, kreditlar va kapitalning YaIMga nisbati pasaygan. Aksincha, depozitlarning YaIMga nisbati 17,2 foizdan 21,2 foizgacha oshgani bank tizimining resurs bazasi mustahkamlanayotganining ijobiy belgisi hisoblanadi. Shunday qilib, davr yakunida bank tizimida depozitlar asosidagi moliyalashtirish imkoniyatlari kengaygan, kreditlash va aktivlar hajmi oshgan, kapital bazasi esa mutlaq qiymatda sezilarli mustahkamlangan.

2021–2025-yillarda inflyatsiya, qayta moliyalashtirish stavkasi va monetizatsiya koeffitsiyenti o‘rtasida sezilarli o‘zaro bog‘liqlik kuzatiladi. Inflyatsiya 2021-yildagi 10 foizdan 2022-yilda 12,3 foizgacha oshgan. Shu davrda qayta moliyalashtirish stavkasi 14 foizdan 16 foizgacha ko‘tarilgan. Bu yuqori inflyatsion bosimni jilovlash maqsadida pul-kredit siyosatining qat’iylashtirilganini ko’rsatadi. 2023-yilda inflyatsiya 8,8 foizgacha pasaygan va qayta moliyalashtirish stavkasi ham 14 foizgacha tushirilgan. 2024-yilda inflyatsiya biroz oshib, 9,8 foizni tashkil etgan bo’lsa-da, qayta moliyalashtirish stavkasi 13,5 foizgacha pasaygan. 2025-yilda inflyatsiya 10,1 foizga ko‘tarilishi natijasida qayta moliyalashtirish stavkasi yana 14 foizga oshirilgan. Demak, foiz siyosati inflyatsion jarayonlarga mos ravishda o‘zgarib borgan.

1-rasm. Inflyatsiya, qayta moliyalashtirish stavkasi va monetizatsiya koeffitsiyentining dinamikasi

Monetizatsiya koeffitsiyenti esa butun davr davomida izchil o‘shish tendensiyasini namoyon etgan. U 2021-yildagi 19,2 dan 2025-yilda 22,8 gacha oshgan. Ya’ni 5 yil davomida 3,6 punktga yoki qariyb 18,8 foizga ko‘paygan. Bu iqtisodiyotda pul massasining YaIMga nisbatan ortib borayotganini va moliyaviy resurslarning iqtisodiy faoliyatdagi ishtiroki kuchayayotganini anglatadi.

2022-yilda inflyatsiyaning 12,3 foizgacha oshishi monetizatsiya koeffitsiyentining 20,1 gacha ko‘tarilishi bilan bir vaqtda yuz bergan. Biroq 2023-yildan boshlab monetizatsiya koeffitsiyenti oshishda davom etgan holda inflyatsiya 8,8 foizgacha pasaygan. Bu pul massasining kengayishi avtomatik ravishda inflyatsiyaning bir xil sur’atda oshishiga olib kelmasligini ko‘rsatadi; bunda pulga talab, iqtisodiy o‘shish, pul aylanish tezligi va boshqa makroiqtisodiy omillar ham muhim rol o‘ynaydi.

Umuman olganda, 2021–2025-yillarda monetizatsiya darajasining izchil oshishi iqtisodiyotning moliyaviy chuqurlashuvi uchun ijobiy omil bo‘lgan. Qayta moliyalashtirish stavkasi esa inflyatsiyani tartibga solishning asosiy vositalaridan biri sifatida o‘zgarib turgan. 2022-yildagi yuqori inflyatsiya qat’iy pul-kredit siyosatini talab qilgan bo‘lsa, 2023–2024-yillarda inflyatsiyaning pasayishi stavkaning yumshatilishiga imkon bergan. 2025-yilda inflyatsiyaning yana 10,1 foizga ko‘tarilishi stavkaning 14 foizgacha qayta oshirilishiga sabab bo‘lgan. Shunday qilib, davr oxirida monetizatsiya oshgan, biroq inflyatsion bosim hamon saqlanib qolgan.

2021–2025-yillarda O‘zbekiston tijorat banklarida jami kreditlar hajmi izchil oshib, 276 975 mlrd so‘mdan 533 121,2 mlrd so‘mgacha, ya’ni qariyb 1,9 baravarga ko‘paygan. Shu bilan birga, muammoli kreditlar hajmi ham 5 785 mlrd so‘mdan 21 185,1 mlrd so‘mgacha oshgan. Bu kredit portfeli kengayishi bilan bir qatorda kredit risklari ham mutlaq qiymatda ortganini ko‘rsatadi.

2-jadval

O‘zbekiston tijorat banklari muammoli kreditlarining jami kreditlarga nisbati, mlrd. so‘mda (1-yanvar holatiga)

Ko‘rsatkichlar	2021	2022	2023	2024	2025
Jami kreditlar	276 975	326 386	390 049	471 405,5	533 121,2
Muammoli kreditlar	5 785	16 974	13 992	16 621,4	21 185,1
Muammoli kreditlarning jami kreditdagi ulushi	2,1 %	5,2 %	3,6 %	3,5 %	4 %

Eng keskin o‘zgarish 2022-yilda kuzatilgan. Muammoli kreditlar 5 785 mlrd so‘mdan 16 974 mlrd so‘mgacha oshib, qariyb 2,9 baravarga ko‘paygan. Natijada ularning jami kreditlardagi ulushi 2,1 foizdan 5,2 foizgacha ko‘tarilgan. Bu davrda kredit portfeli sifatiga sezilarli bosim yuzaga kelganini ko‘rsatadi. 2023-yilda esa muammoli kreditlar hajmi 13 992 mlrd so‘mgacha kamayib, ulushi 3,6 foizga tushgan. Bu 2022-yilga nisbatan kredit portfeli sifati yaxshilanganini anglatadi. Biroq 2024-yilda muammoli kreditlar 16 621,4 mlrd so‘mga, 2025-yilda esa 21 185,1 mlrd so‘mga yetgan. Shu sababli NPL ulushi ham 3,5 foizdan 4,0 foizgacha oshgan.

Umuman, 2021–2025-yillarda kredit portfeli qariyb 92,5 foizga kengaygan, muammoli kreditlar esa qariyb 3,7 baravar oshgan. Ayniqsa, 2022-yildagi NPL ulushining 5,2 foizgacha ko‘tarilishi asosiy xavf nuqtasi bo‘lgan. 2023–2024-yillarda vaziyat yaxshilangan bo‘lsa-da, 2025-yilda muammoli kreditlar ulushining 4 foizga qayta oshishi kredit risklarini boshqarishga e’tibor berish zarurligini ko‘rsatadi. Shunday qilib, O‘zbekiston bank tizimida kreditlash hajmi jadal kengaymoqda, biroq kredit portfeli bilan birga muammoli kreditlarning ham o‘shishi kuzatilmoqda. Shu sababli banklar uchun kreditlarni baholash sifatini oshirish, risklarni diversifikatsiya qilish va muammoli qarzdorlikni o‘z vaqtida restrukturizatsiya qilish moliyaviy barqarorlikni ta’minlashning muhim yo‘nalishlari hisoblanadi.

Xulosa.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, tijorat banklarida moliyaviy xizmatlar

samaradorligini oshirish va uni obyektiv baholash bank faoliyatining moliyaviy hamda nomoliyaviy jihatlarini kompleks ravishda hisobga olishni talab etadi. Samaradorlikni faqat daromad yoki foyda miqdori asosida baholash bank xizmatlarining haqiqiy natijadorligini to'liq aks ettirmaydi. Shu sababli xizmatlar hajmi, daromadlilik, rentabellik, operatsion xarajatlar, xizmat ko'rsatish tezligi, mijozlar qoniqishi, raqamli xizmatlardan foydalanish darajasi va xizmatlar portfelining diversifikatsiyasi yagona baholash tizimida qo'llanilishi maqsadga muvofiq. Bank samaradorligini baholashda ROA, ROE va xarajatlar-daromadlar nisbati kabi ko'rsatkichlardan foydalanish xalqaro amaliyotda ham keng qo'llanadi.

Tadqiqot davomida kompleks baholash metodologiyasini shakllantirish uchun moliyaviy, operatsion, texnologik va mijozlarga oid ko'rsatkichlarni o'zaro uyg'unlashtirish zarurligi asoslandi. Bunda har bir ko'rsatkichga uning bank xizmatlari samaradorligiga ta'siridan kelib chiqib tegishli vazn berish va umumiy integral indeksni shakllantirish mumkin. Mazkur yondashuv tijorat banklarini o'zaro taqqoslash, xizmat ko'rsatishdagi zaif jihatlarini aniqlash va samaradorlikni oshirish bo'yicha aniq boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini beradi.

Moliyaviy xizmatlar samaradorligini oshirishda raqamlashtirish muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Mobil banking, internet-banking, raqamli kreditlash, masofaviy identifikatsiya va avtomatlashtirilgan xizmatlar operatsion jarayonlarni tezlashtirish, xarajatlarni optimallashtirish va mijozlar qamrovini kengaytirishga xizmat qiladi. O'zbekiston bank tizimida ham raqamli transformatsiya samaradorlikni oshirishning muhim yo'nalishiga aylanmoqda. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarni joriy etishda kiberxavfsizlik, operatsion barqarorlik va risklarni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish zarur.

O'zbekiston bank sektorining so'nggi ko'rsatkichlari ham moliyaviy samaradorlik indikatorlarini kompleks kuzatish zarurligini ko'rsatadi. Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, 2026-yil 1-may holatida bank sektorining ROA ko'rsatkichi 2,5 foiz, ROE ko'rsatkichi esa 15,0 foizni tashkil etgan. Shu davrda foizsiz daromadlar va operatsion xarajatlarda ham sezilarli o'zgarishlar kuzatilgan. Bu holat bank xizmatlari samaradorligini faqat kredit operatsiyalari emas, balki foizsiz xizmatlar, xarajatlar va boshqa faoliyat yo'nalishlari bilan birgalikda baholash zarurligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, tijorat banklarida moliyaviy xizmatlar samaradorligini oshirishning asosiy yo'nalishlari kompleks baholash tizimini joriy etish, raqamli transformatsiyani jadallashtirish, operatsion xarajatlarni kamaytirish, xizmatlar portfelini diversifikatsiya qilish, mijozlarga yo'naltirilgan xizmat ko'rsatishni kuchaytirish, innovatsion texnologiyalarni keng qo'llash va risklarni samarali boshqarishdan iborat. Taklif etilayotgan metodologiyaning amaliyotga joriy etilishi banklarning resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, xizmatlar sifatini yaxshilash, mijozlar qoniqishini kuchaytirish va raqobatbardoshlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Natijada moliyaviy xizmatlar samaradorligini muntazam va kompleks baholash tijorat banklarining barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim boshqaruv vositasiga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Abdullaev A.Ya. Tijorat banklarining likvidlilik darajasini baholash mexanizmini takomillashtirish. “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. № 1, yanvar-fevral, 2019 yil.
2. Abdullaeva Sh.Z. Bank risklari sharoitida tijorat banklarining kredit portfelini diversifikatsiyalash. Iqtisod fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. avtoreferati. –Toshkent, 2000.-46 b;
3. Azimova H.E. Tijorat banklarida moliyaviy barqarorlikning ahamiyati. // International Journal of Economy and Innovation. Volume: 24 | 2022. – Pp. 543-548.
4. Afanaseva O.N. Sostoyanie rynka proektnogo finansirovaniya i faktory, sderzhivayushchie yego razvitiya//Dengi i kredit. – Moskva, 2014. - №2. – S. 37.

5. Ahmedov M.U. Tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ta'minlash va investitsion faolligini oshirish masalalari. // Iqtisod va moliya ilmiy jurnali. №10. 2011. – B. 47-52.
6. Berdiyarov B.T. O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarining likvidliligi va to'lov qobiliyatini ta'minlash masalalari. Dis. ... i.f.d. – T. 2019.
7. Bobakulov T.I. O'zbekiston Respublikasida milliy valyuta kursining barqarorligini ta'minlash borasidagi muammolar va ularni hal qilish yo'llari. Iqtisod fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. avtoreferati. -Toshkent, 2008.-45 b.

